

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

METHODOLOGICAL BASES OF PREPARATION OF FUTURE DOCTORS FOR INTERCULTURAL INTERACTION

У статті обґрунтовано доцільність побудови освітнього процесу в закладах вищої медичної освіти на засадах аксіологічного, культурологічного, компетентнісного, особистісно-зорієнтованого та діалогічного методологічних підходів, з метою формування у майбутніх лікарів готовності до міжкультурної взаємодії в подальшій професійній діяльності. Установлено, що аксіологічний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування загальнолюдських і професійних цінностей у студентів, усвідомлення ними ціннісного ставлення до своєї професії, до довколишніх людей і вмінь будувати з ними стосунки, не зважаючи на культурні, етнічні, релігійні відмінності, тобто здійснювати міжкультурну взаємодію, культурологічний підхід забезпечує залучення студентів до національної і світової культури, сприяє набуттю студентами практичних умінь міжкультурної взаємодії; компетентнісний підхід сприятиме поглибленню знань студентів щодо розмаїття культур світу, усвідомленню важливості обраної професії, забезпечить набуття вмінь співпраці з партнерами по взаємодії, незважаючи на національні, релігійні відмінності, поважати їхню думку, дотримуватися традицій, які панують у тій культурі, з представником якої доводиться спілкуватися лікарю в професійній діяльності; особистісний підхід спрямований на активне залучення студентів у ситуації міжкультурного спілкування і взаємодії, що сприятиме набуття ними практичних умінь конструктивної взаємодії з представниками різних культур; діалогічний підхід сприяє створенню сприятливої атмосфери у групі, студенти мають можливість обмінятися думками, набувають умінь і навичок слухати один одного, знаходити необхідні аргументи на користь своєї позиції, опановують професійну лексику тощо.

На підставі вищезазначеного, зроблено висновок, що організація освітнього процесу в закладах вищої медичної освіти на підставі аксіологічного, культурологічного, компетентнісного, особистісно-зорієнтованого та діалогічного методологічних підходів сприятиме формуванню готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії в подальшій професійній діяльності.

Ключові слова: майбутні лікарі, міжкультурна взаємодія, полікультурний простір аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, особистісно-зорієнтований, діалогічний підходи.

The article substantiates the expediency of building the educational process in institutions of higher medical education on the basis of axiological, cultural, competence, personality-oriented and dialogical methodological approaches, in order to form future doctors' readiness for intercultural interaction in further professional activities. It is established that the axiological approach involves the educational process on the formation of universal and professional values in students, their awareness of values to their profession, people and the ability to build relationships with them, despite cultural, ethnic, religious differences, ie intercultural interaction, cultural approach ensures the involvement of students in national and world culture, promotes the acquisition of students' practical skills of intercultural interaction; Competence approach will help to deepen students' knowledge of the diversity of cultures of the world, awareness of the importance of the chosen profession, ensure the acquisition of skills of cooperation with partners, despite national, religious differences, respect their opinion, follow the traditions of the culture. doctor in professional activity; personal approach is aimed at active involvement of students in the situation of intercultural communication and interaction, which will promote their acquisition of practical skills of constructive interaction with representatives of different cultures; dialogical approach helps to create a favorable atmosphere in the group, students have the opportunity to exchange views, acquire skills and abilities to listen to each other, find the necessary arguments in favor of their position, master professional vocabulary and more.

Based on the above, it is concluded that the organization of the educational process in higher medical education on the basis of axiological, cultural, competence, personality-oriented and dialogical methodological approaches will help prepare future doctors for intercultural interaction in further professional activities.

Key words: future doctors, intercultural interaction, axiological multicultural space, cultural, competence, personality-oriented, dialogical approaches.

УДК 378.4:61

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.38>

Осипова Т.Ю.,

докт. пед. наук,
професор кафедри педагогіки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Левицька А.І.,

аспірантка кафедри педагогіки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах інтеграції України у світовий освітній простір, організація освітнього процесу у вищих закладах вищої медичної освіти повинна враховувати перспективи міжнародної співпраці, забезпечення мобільності студентів у межах полікультурного простору, про що наголошується в Законах України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.). У зв'язку

з цим значної актуальності набуває проблема підготовки формування толерантної особистості майбутнього лікаря, здатного до ефективної взаємодії з представниками інших культур, готовим до діяльності в полікультурному навчальному, професійному і науковому просторі. Неабияку роль у підготовці майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності, на нашу думку відіграє підготовка студентів за засадах методологічних підходів, зокрема аксіологічного,

культурологічного, компетентнісного, особистісно-зорієнтованого та діалогічного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На необхідності використання різних методологічних підходів у професійній підготовці майбутніх фахівців наголошували як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники: Зокрема ними досліджено: *аксіологічний підхід* (Ю. Асеєва, О. Баглай, В. Балакірева, І. Гуменна, А. Каблуков, І. Костенко, С. Костюк, І. Мельничук, А. Мирошниченко, О. Мурзіна, Л. Нікогосян, К. Орду, Т. Остраус, Л. Русалкіна та ін.), *культурологічний підхід* (В. Балакірева, І. Гуменна, Б. Долинський, Т. Койчева, І. Княжева, С. Костюк, Л. Кучерук, І. Мельничук, Т. Осипова, Н. Пономаренко, Н. Якса та ін.), *компетентнісний підхід* (М. Банчук, В. Балакірева, Т. Варяно, О. Волосовець, М. Демянчук, О. Горошкіна, Б. Долинський, Л. Іванченко, О. Ільницька, С. Костюк, О. С. Мацак, І. Мельничук, Р. Моїсеєнко, Я Нахаєва, К. Орду, Ю. Остраус, З. Попович, Л. Русалкіна, П. Сулейманова, М. Філоненко, А. Хуторський, О. Чернишенко та ін.), *особистісно-зорієнтований підхід* (Н. Авраменко, І. Бех, Є. Бондаревська, І. Гуменна, М. Кларін, С. Подмазін, І. Якиманська, С. Костюк, І. Гуменна, І. Кон, В. Крутецький, О. Савченко, Т. Пилип, О. Хохліна, В. Чудновський, О. Хохліна та ін.), *діалогічний підхід* (О. Баглай, І. Гуменна, Л. Євдокімова-Лисогор, С. Костюк, І. Мельничук, Т. Осипова, О. Романішина, Т. Яблонська та ін.). Натомість, незважаючи на досить велику увагу дослідників до сутності і важливості організації освітнього процесу закладів вищої освіти з урахуванням методологічних підходів у підготовці майбутніх фахівців різних галузей діяльності, питання ролі методологічних підходів у формуванні готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії в педагогічній літературі висвітлено недостатньо.

Мета дослідження проаналізувати сутність методологічних підходів до організації освітнього процесу майбутніх фахівців у педагогічній науці і визначити їх роль у формуванні готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії в професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. У ході теоретичного аналізу наукової літератури у підготовці майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії у професійній діяльності було виокремлено аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, особистісно-зорієнтований та діалогічний методологічні підходи, використання яких, на нашу думку найбільше впливатиме на формування готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії. Обґрунтуємо доцільність їх вибору.

Аксіологічний підхід. Аксіологія розглядається як теорія цінностей і характеризується суттєвим переміщенням уваги на загальнолюдські цінності, які визначаються в свідомості людей сучасними реаліями буття. Отже, центральним

поняттям в аксіології є поняття «цінності», яке характеризує соціокультурне значення явищ дійсності, включених у ціннісні відносини [6].

Суголосні із твердженням С. Костюк, що розуміння своєї і чужої культури, розуміння цінностей іншої країни, уміння бачити схоже та відмінне між культурами, які взаємодіють, застосовувати ці знання під час міжкультурного спілкування – усе це сприяє формуванню міжкультурної взаємодії [4, с. 43]. Саме застосування аксіологічного підходу, в освітньому процесі вищого медичного закладу освіти на думку дослідниці, допоможе майбутнім лікарям сформуванню толерантне ставлення до інших людей, зрозуміти багатоманітність світу, організувати та прогнозувати результати своєї діяльності, зрозуміти і сприймати інші вірування, переконання, підготуватися до міжкультурної взаємодії з представниками інших соціокультурних спільнот [4, с. 64].

Актуальність аксіологічного підходу до вирішення проблеми формування ціннісних орієнтацій майбутніх лікарів, наполягає К. Орду, зумовлена сучасними тенденціями розвитку світового освітнього простору, необхідністю побудови ієрархії цінностей виховання особистості у вищій медичній школі України [7, с. 188].

Аксіологічний підхід дозволяє акцентувати освітній процес на розвиток загальнолюдських, професійних та особистісних цінностей студентів, які виступають певним фундаментом для конструювання свого внутрішнього світу, стійкої життєвої позиції та успішної професійної діяльності, у тому числі в полікультурному просторі [5, с. 70].

Отже, аксіологічний підхід до професійної підготовки майбутніх лікарів передбачає спрямованість освітнього процесу на формування загальнолюдських і професійних цінностей у студентів, усвідомлення ними ціннісного ставлення до своєї професії, до довколишніх людей (пацієнтів, їхніх родичів, колег, медичного персоналу тощо) і вміння будувати з ними стосунки, не зважаючи на культурні, етнічні, релігійні відмінності, тобто здійснювати міжкультурну взаємодію, базуючись на визнанні людини як найвищої цінності, повазі її думок, світогляду, ставлення до світу.

Культурологічний підхід. Термін «культура» тлумачиться як комплекс матеріальних, духовних та інтелектуальних рис суспільства, який включає основні правила людського буття, систему цінностей, традицій і вірувань. Культура становить якісну оцінку суспільства та кожної людини. Культура – це спосіб діяльності людини з оволодіння світом [10].

Культурологічний підхід, на нашу думку, відіграє провідну роль у підготовці майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії. З метою здійснення конструктивної міжкультурної взаємодії майбутні лікарі повинні володіти знаннями щодо

культурно-національних особливостей представників різних культур. Уважаємо, що знання історії країни, панівної релігії, національних традицій, забобонів, міфів і легенд, стереотипів, розуміння значення найбільш уживаних жестів, особливості етикету в бізнесі і в побуті, допоможуть лікарю виробити відповідну поведінку у спілкуванні з пацієнтом або його родичами, або у спілкуванні із зарубіжним партнером, не образити їх у розмові, запобігти виникненню неприємних або, навіть, конфліктних ситуацій під час спілкування з ними. Знання видатних творів мистецтва (музики, живопису, театрального і кіномистецтва, літератури, архітектури тощо) сприятимуть знаходженню різних тем для міжкультурного спілкування, які допоможуть лікарю краще зрозуміти ставлення людини до світу.

Оволодіння культурою спілкування, зазначає С. Костюк, дає змогу студентам уникнути конфліктів, пригніченого стану, удосконалити мистецтво комунікативної поведінки, правильно висловлювати власні думки, відстоювати свою позицію, що сприяє спільному успіху, максимальній реалізації особистості. Успішна міжкультурна комунікація передбачає готовність людини до аналізу, розуміння і прийняття чужих стереотипів поведінки, звичаїв, культурних цінностей [4, с. 64].

Таким чином, культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії забезпечує залучення студентів до національної і світової культури, сприяє набуттю студентами практичних умінь міжкультурної взаємодії, зокрема зі студентами-іноземцями, які навчаються в медичному виші і які належать до інших культур, без упередженого ставлення до них. допоможе їм сформувати толерантне ставлення до інших людей. Як і їх оточують, зрозуміти багатоманітність світу, організувати та прогнозувати результати своєї діяльності, зрозуміти і сприймати інші вірування, переконання, підготуватися до міжкультурної взаємодії з представниками різних культур.

Компетентнісний підхід. У системі медичної освіти компетентнісний підхід, передбачає орієнтацію студентів на міжнародні стандарти якості підготовки фахівців у галузі медицини, дозволяє сучасному лікарю у професійній діяльності максимально адекватно актуалізувати себе інтелектуально як на рецептивному, так і на продуктивному рівнях, дозволяє ознайомитись із зарубіжними новітніми досягненнями в медичній сфері [11, с. 147-148].

На думку М. Філоненко, і з цим не можна погодитися, компетентнісний підхід у вищій медичній освіті передбачає зміщення акценту з накопичування студентами знань, умінь і навичок на формування та розвиток у них загальних і спеціальних (предметних) компетентностей та вміння застосовувати їх у лікарській практиці [12, с. 47].

Формування означених якостей студентів-майбутніх лікарів під час навчання в межах компетентнісного підходу, продовжує цю думку С. Костюк, і ми з нею цілком згодні, допоможе їм сформувати толерантне ставлення до інших людей, зрозуміти багатоманітність світу, набути вмінь організовувати та прогнозувати результати своєї діяльності, зрозуміти і сприймати інші вірування, переконання, підготуватися до міжкультурної взаємодії з представниками інших соціокультурних спільнот [4, с. 64].

Упровадження в освітній процес компетентнісного підходу, на думку К. Орду, дасть можливість студентам-медикам бути спроможними діяти в різноманітних комунікативних ситуаціях і виявити себе як високоосвічену особистість із сформованою життєвою позицією. При цьому авторка наголошує на тому, що професійна підготовка майбутніх лікарів у цьому напрямі має бути сфокусована на збагачення словникового запасу опанування фахової термінології, засвоєння ними правил професійного спілкування й удосконалення вмінь, навичок володіння сучасними медичними інформаційними системами [7].

Суголосні також із твердженням О. Ільницької та З. Попович, що саме в медичній галузі повинно приділятися більше уваги питанням впровадження компетентнісного підходу, оскільки сучасна система медичної освіти повинна відповідати сучасним міжнародним вимогам, що зумовлено стрімким зростанням обсягів новітніх медичних даних і результатів наукових досліджень; швидкою зміною самого розуміння подій, фактів, явищ і недостатнім часом на передавання і переосмислення цих знань в освітньому процесі [3, с. 93].

Отже, на підставі вищезазначеного, доходимо висновку, що організація освітнього процесу підготовки майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії на підставі компетентнісного підходу сприятиме поглибленню знань студентів щодо розмаїття культур світу, усвідомленню важливості обраної професії, забезпечить набуття вмінь співпраці з партнерами по взаємодії (пацієнтами, їхніми родичами, колегами тощо), незважаючи на національні, релігійні відмінності, поважати їхню думку, дотримуватися традицій, які панують у тій культурі, з представником якої доводиться спілкуватися лікарю в професійній діяльності.

Особистісно-зорієнтований підхід. С. Костюк доходить висновку, що особистісно орієнтований підхід у підготовці майбутніх лікарів виступає як процес формування особистості з урахуванням її індивідуальних характеристик, що спрямовує на поступову активізацію механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, самовиховання, необхідних для діалогічної взаємодії з людьми, культурою, цивілізацією. Провідною метою означеного підходу, на думку вченої, є формування відносин між усіма учасниками

освітнього процесу на принципах гуманізму, визнання пріоритету особистості студента, знання його особистісних характеристик, що сприяє розвитку людини на принципах демократизму, й особистісного діалогу [4, с. 77].

На необхідності застосування в освітньому процесі закладів вищої медичної освіти особистісного підходу наголошує І. Гуменна, оскільки цей підхід ґрунтується на принципі студентоцентризму й основними його завданнями є: сприяння зацікавленості кожного студента в роботі групи за допомогою чіткої мотиваційної настанови; використання різноманітних форм і методів організації освітньої діяльності, що зорієнтовані на конкретного студента; стимулювання майбутніх лікарів до висловлювання, використання різних способів розв'язання ситуативних завдань без страху бути покараним за неправильну відповідь; створювати на занятті такі педагогічні ситуації, які дають можливість кожному студенту виявити ініціативу, самостійність [2, с. 43–44]. Ми цілком згодні із науковцем, зважаючи на те, що особистісний підхід у професійній підготовці майбутніх лікарів відіграє значну роль у формуванні їхньої готовності до міжкультурної взаємодії в майбутній професійній діяльності.

Суголосні із твердженням Т. Пилип, що сучасним медичним працівникам доводиться не лише стикатися із труднощами у професійній сфері, але й бути готовими до роботи в умовах поліетнічного соціуму, до постійного діалогу культур і народів, міжнаціонального спілкування. Саме тому, під час навчання у закладах вищої медичної освіти важливо не просто отримати навички адаптації до професійного та соціального середовища, але й переосмислити його, створити принципово нові алгоритми та види діяльності з урахуванням можливості здійснення професійної діяльності в умовах полікультурного простору, тобто підготувати їх до міжкультурної взаємодії з майбутніми пацієнтами, колегами, медичним персоналом, які належать до іншої культури). [9, с. 56].

Діалогічний підхід у підготовці майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки під час діалогу в студентській групі створюється сприятлива атмосфера, студенти мають можливість обмінятися думками стосовно питань, які обговорюються, доповнити один одного, набувають умінь і навичок слухати один одного, не перебивати інших, не лише висловлювати власну думку, а й знаходити необхідні аргументи на користь своєї позиції, опановують професійну лексику, що неодмінно знадобиться їм у подальшій професійній діяльності. До того ж, на нашу думку, зважаючи на те, що в медичному закладі вищої освіти навчається багато іноземних студентів, спілкування на підставі діалогу сприятиме усвідомленню ними

розмаїтості культури, ознайомленню з різними культурами, традиціями, правилами етикету в різних країнах, формуватиме неупереджене ставлення до представників іншої культури, а отже готувати їх до міжкультурної взаємодії в полікультурному просторі, незважаючи на національну чи релігійну приналежність її учасників.

В контексті започаткованого дослідження важливим є те, що під час спілкування на підставі міжкультурного діалогу у ситуації «студент – студент», наголошує Т. Осипова відбувається накопичення досвіду, що передбачає засвоєння духовних цінностей, знань, умінь у колективі однокурсників. Викладач у такому разі виконує роль наставника, що створює психолого-педагогічні умови для виникнення позитивних особистісних контактів, взаємодії, розвитку комунікативних здібностей та особистісних властивостей, необхідних для професійного становлення майбутнього фахівця [8, с. 164].

Міжкультурну комунікативну взаємодію О. Баглай, розглядає як цілеспрямований діалог між представниками різних культур, завдяки якому відбувається обмін інформацією, культурними та духовними цінностями з урахуванням унікальності кожної з культур у професійній діяльності для задоволення потреб туристів та результативного ведення міжкультурного діалогу. [1, с. 29].

Слідом за С. Костюк, вважаємо, що розуміння своєї і чужої культури, розуміння цінностей іншої країни, умінь бачити схоже та відмінне між культурами, що взаємодіють, умінь практично застосувати ці знання під час міжкультурного діалогу – усе це сприяє формуванню готовності майбутніх фахівців до міжкультурної взаємодії в майбутній професійній діяльності [4, с. 43].

Висновки. На підставі вищезазначеного, вважаємо, що організація освітнього процесу в закладах вищої медичної освіти на підставі вищезазначених методологічних підходів, сприятиме формуванню готовності майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії в подальшій професійній діяльності.

Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо в розробленні експериментальної методики підготовки майбутніх лікарів до міжкультурної взаємодії з урахуванням визначених методологічних підходів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баглай О. І Культурологічний підхід до професійної підготовки майбутнього фахівця туристичного профілю. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Педагогічні науки. 2018. Вип. 2 (93). С. 28–32.
2. Гуменна І. Р. Підготовка майбутніх лікарів до професійної комунікації на засадах міждисциплінарної інтеграції : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2016. 270 с.

3. Ільницька О. М., Попович З. Б. Сучасні підходи до вищої медичної освіти України. *Педагогічні науки*. Випуск 133. 2017. С. 90–96.

4. Костюк С. С. Розвиток компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців на основному етапі навчання української мови : Дис.... канд. пед. наук: 13.00.02. Кривий Ріг, 2018. 292 с.

5. Мурзіна О.А, Мирошніченко В. О., Каблук А. О., Костенко І. О. Формування ціннісних орієнтацій в системі вищої освіти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1 (98). С. 67-72.

6. Нікогосян Л.Р., Асєєва Ю.О., Аксиологічний підхід у системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців медичної галузі.

7. Орду К. С. Формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у професійній підготовці: дис... док. філософії: 015. Одеса, 2021. 330 с.

8. Осипова Т.Ю. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічного

наставництва: дис.... докт. пед. наук: 113.00.04. Одеса, 2016. 501 с.

9. Пилип Т.Я. Особистісно-орієнтований підхід до розвитку міжкультурної компетентності лікарів-терапевтів у системі післядипломної освіти URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobistisno-orientovaniy-pidhid-do-rozvitku-mizhkulturnoyi-kompetentnosti-likariv-terapevtiv-u-sistemi-pislyadiplomnoyi-osviti>

10. Пономаренко Н. Культурологічний підхід до навчання української мови майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2017, № 2 (66). С. 103–111.

11. Русалкіна Л. Г. Теоретико-методичні засади англійської професійної підготовки майбутніх лікарів: дис.... докт. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2020. 426 с.

12. Філоненко М. М. Проектування навчальних занять у системі вищої медичної освіти на основі компетентнісного підходу. *Медична освіта*. 2016. № 1 (69). С. 47–49.